

IS HET WAAR

EN

NOODZAKELIJK ?

door M. G. SNEL

Deze brochure is gratis verkrijgbaar bij P. de Kleuver
Mulderslaan 44, Veenendaal

dec. 1950

VOORWOORD.

Daar ons herhaaldelijk bleek, dat in vele plaatsen met grote ernst de kwesties, die in de laatste jaren onder ons zijn gerezen, onderzocht worden, leek het ons gewenst een eenvoudig boekje te doen verschijnen. Temeer waar het 'n zaak van zo uitnemend gewicht geldt. We hopen dat door dit geschrift mogelijk gerezen misverstanden weggenomen en de waarheid en de noodzakelijkheid ener rechte Evangelieverkondiging erkend mogen worden.

Gezien het groot belang van het onderwerp willen wij allen, voor- zowel als tegenstanders, opwekken kennis te nemen van de hierna volgende gesprekken. Laat hierbij Uw uitgangs-, middel- en eindpunt Gods Woord zijn.

1. INLEIDING.

Gijs. We hebben de laatste weken heel wat afgepraat.

Henk. Ja, menig avondje hebben we al gesproken over de rijkdom der Evangelieverkondiging.

Gijs. Ik denk wel eens, dat het beter was geweest als we minder gesproken hadden en er meer van in beleving hadden gehad.

Henk. 't Komt op de beleving aan. Dat ben ik met je eens. Maar dat sluit het spreken niet uit. Hoe meer we ervan in beleving hebben, hoe meer we er ook over zullen spreken. 't Spreekwoord zegt: Waar het hart vol van is loopt de mond van over.

Gijs. Ik geloof ook, dat, naar mate we er meer van zien, we het ook des te meer anderen zullen aanprijzen.

Henk. Daarom zei Willem Teellinck reeds, dat het de Heere behaagde, als we — (in het zoete gevoelen van Zijn genade) — bewogen werden om anderen daartoe aan te lokken¹⁾.

Gijs. Dan beken ik je eerlijk, dat ik vaak zeggen moet: „Had ik er maar meer van”.

Henk. 't Is goed, als we ook hierin onze tekortkomingen zien.

Gijs. En de Heere maar veel te voet vallen om Zijn wonderen te mogen zien; niet alleen van Zijn wet, maar ook van Zijn dierbaar Evangelie.

Henk. Ja, als daarvoor onze ogen opengaan, dan moeten we zeggen: „Wat daalt de Heere laag af”. Hij vraagt: „Doe uw mond wijd open en Ik zal hem vervullen”. Hij breidt Zijn handen uit tot een wederstrevig volk²⁾.

¹⁾ De nummers verwijzen naar de aantekeningen achterin. Cursiveringen hierin zijn van mij.

Gijs. De Heere kon aan Israël vragen: Wat is er meer te doen aan Mijn wijngaard, hetwelk Ik aan hem niet gedaan heb. 't Is geen wonder, dat de Heere ten slotte met Zijn slaande hand kwam.

Henk. De straffen kwamen. Maar hoe lang is het volk eerst niet gewaarschuwd. De Heere betoonde het *traag* tot toorn te zijn. Hugo Binning zegt zo treffend, dat de Heere zich vaak *dreigt* te onttrekken, opdat wij Hem zouden verbidden te blijven. Dan is Hij niet moeilijk te verbidden. „Wie is een God gelijk Hij, traag tot toorn en groot van barmhartigheid”³⁾.

Gijs. Eindelijk kwam toch de straf.

Henk. Welk een arbeid had de Heere ook niet aan dit volk ten koste gelegd. Christus moest het uitroepen: „Hoe menigmaal heb Ik uw kinderen willen bijeen vergaderen gelijkerwijs een hen haar kuikens bijeen vergadert, onder de vleugelen, en gijlieden hebt niet gewild.”⁴⁾

Gijs. Het einde is over hen gekomen; Jeruzalem werd verwoest en het volk weggevoerd.

Henk. De natuurlijke takken zijn afgebroken; door hun ongehoorzaamheid. Het Evangelie is gekomen tot de heidenen, en de Heere wrocht mede.

Gijs. Maar dan is de straf die over Israël kwam 'n les voor ons. Daar wijst Paulus op, als hij zegt: Want is het dat God de natuurlijke takken niet gespaard heeft, zie toe dat Hij ook mogelijk u niet spare.⁵⁾

Henk. Ja, we leven onder het rijke Evangelie, en dat brengt ons onder 'n grote verantwoordelijkheid. Vreselijk vind ik dan ook, dat thans velen zeggen, dat het Evangelie *alleen* aan de uitverkorenen gepredikt mag worden.

Gijs. Maar daarmee is lang niet ieder het eens.

Henk. Neen, ik weet wel, dat hierover verschil van mening bestaat. Maar het is toch 'n feit, dat in de Saambinder stond over het aanbod van genade tot allen: „Ons zijn die godonterende en zielsbedriegende leerstellingen helaas niet onbekend”⁶⁾. Hier wordt dus het algemeen aanbod godonterend en zielsbedriegend genoemd. Is het niet vreselijk? En dit terwijl vroeger in dat zelfde blad De Saambinder, te lezen stond: „De nodiging van het Woord kan nooit te ruim worden voorgesteld”⁷⁾.

Gijs. Maar in de Saambinder van 17 Aug. 1950 wordt echter weer 'n algemeen aanbod geleerd.

Henk. Er blijkt dus verschil van mening. Van de preekstoel hoort men wel: voor de onbekeerden heb ik geen boodschap. Zo weet ik van een ouderling, die Zondags oude schrijvers op de preekstoel leest, maar de stukjes, waarin de aanbieding der

genade gepredikt wordt, van te voren aanschraapt en bij 't voorlezen overslaat. Als ik dat alles hoor, vrees ik, dat 'n *nieuwe* leer in onze gemeenten gaat heersen. Dat de Heere het Evangelie komt weg te nemen. Daarvoor was Witsius reeds bang.⁸⁾

Gijs. Nou, nou, 'k vind, dat je overdrijft. Al geloof ik wel, dat ziende de oorlogen en geruchten van oorlogen, we in het laatst der dagen leven.

Henk. Zo is het. We zeiden zo even, dat de Heere ten slotte met zijn straffen over Israël kwam. 't Staat te vrezen, dat de Heere ook over ons de fiolen Zijner gramschap zal uitgieten. *Gijs.* We lezen, dat toen de oude wereld zijn weg van God afkeerde, en het Evangelie, gegeven in Gen. 3: 15, versmaadde, het de Heere berouwde, de mens op aarde gemaakt te hebben. De Heere verdelgde de ongelovigen door de grote vloed.

Henk. En *nú* ziet men eveneens de donkere wolken van Gods oordelen zich samepakken.

Gijs. Als we op onze plaats zijn, zullen we moeten uitroepen, ziende het verschrikkelijke verval: Uw oordelen zijn waarachtig en getrouw.⁹⁾

Henk. Maar hoe moesten de predikers toch wijzen op die enige weg ter ontkoming, geopenbaard in het Evangelie. Gelijk de oude schrijvers weleer, moesten zij blazen op de grote bazuin des Evangelies. Maar helaas, van vele predikstoelen hoort men dat niet meer. Voor de onbekeerden geen boodschap. Welk 'n verantwoordelijkheid nemen deze predikers op hun schouders. Calvijn scherpte het de predikanten in, dat het *allereerste* van hun ambt was de *genade Gods aan te bieden*, en het *tweede* met alle naarstigheid te arbeiden, opdat het niet zonder nut zou zijn aangeboden.¹⁰⁾ Als we op zo'n woord zien, wat zijn we dan *ver* weg.

Gijs. Ja, maar nu overdrijf je toch. Om nu...

Henk. 't Is toch 'n feit, dat de studenten op de Synode verklaard hebben, hoe hun op de Theologische School gezegd was, dat de Engelse schrijvers remonstrants getint waren. Die prediking vindt men dus te ruim.

Gijs. Nu ja, dat keur ik ook af. En ik denk, dat men beter had kunnen luisteren naar de raad, die prof. Maresius reeds honderden jaren geleden gaf: „Wijders moest nooit het ongeluk plaats vinden, dat één man alleen met het onderwijs in de godgeleerdheid belast wierde”.¹¹⁾

Henk. En 't is eveneens een feit, dat ze ds Kok geschorst hebben omdat zijn prediking te ruim was. Reeds vroeger had één der afgevaardigden gezegd. „Ds Kok maakt van de Heere Jezus een vuilnisbak”. Is het niet een verschrikkelijke

uitdrukking. Is de Heere Jezus niet juist voor zondaren gekomen. Staat er niet als een waarschuwing voor alle eigen-gerechte mensen geschreven: Hoeren en tollenaars zullen u voorgaan in het Koninkrijk Gods?

Gijs. Neen Henk, ds Kok is niet geschorst om zijn Evangelie prediking, maar om zijn vereenzelviging van aanbod en belofte. *Henk.* Wat betekent dat nu: vereenzelviging van aanbod en belofte? *Die uitdrukking is niet afkomstig van ds Kok, maar van zijn tegenstanders.* Ds Kok had geschreven, dat de prediking een goddelijke toezegging is. De tegenstanders vatten dit samen tot de zin: aanbod = belofte. Dit vind ik een onduidelijke en vage uitdrukking. We moeten het zo verstaan dat het aanbod van genade = aanbod van de belofte; dus de belofte wordt aangeboden. Laten we daarom uitgaan van wat ds Kok schreef, en waarop hij werd beschuldigd: „De prediking is een goddelijke toezegging.”¹²⁾

2

Evangelie en belofte volgens de schrift.

Gijs. Met recht is ds Kok geschorst!!

Henk. Maak mij dat eens duidelijk.

Gijs. Wel, 't is net zoals 'n predikant het op de synode verklaarde. „Ds Kok leert, dat ieder de belofte heeft. En wat de Heere belooft, volvoert Hij ook. Als dus God aan ieder de zaligheid belooft, wordt dus iedereen zalig. Alle mensen gaan naar de hemel:” 't Is puur Remonstrants.

Henk. Remonstrants? Als dat *wáár* is, wat je van ds Kok zegt, is het nog veel erger dan Remonstrants. Dan is het de leer van de apokatastasis, de dwaling van Origenes.¹³⁾

Gijs. Nu, wat het precies is, doet minder ter zake. 't Is een leer, waarmee we naar de kelder gaan, zoals terecht één der leraars opmerkte. 'n Mens wil maar graag omhangen worden met de beloftenissen Gods en zalig gesproken.

Henk. Maar *Gijs*, geloof je nu werkelijk, dat ds Kok dat leert? Als dat *wáár* is, dan zeg ik óók, dat ds Kok met recht geschorst is. Maar dan vraag ik je eerst: „Is het *wáár*; leert ds Kok dit? Waar heeft ds Kok dat gezegd of geschreven?

Gijs. Dat weet ik niet; maar ik weet wel, dat men het algemeen zegt. En over dat omhangen met de beloften heeft de redacteur van De Saambinder geschreven en die zal dat toch niet op losse gronden doen.¹⁴⁾

Henk. Dus het blijkt, dat je gewoon anderen napraat.

Gijs. Napraat... napraat...

Henk. Jawel, want je hebt het zelf nooit onderzocht.

Gijs. Maar ik zeg nogmaals: Dacht je, dat die predikanten dat alles op losse gronden hadden gedaan. Ds. Kok moet zulke dingen in zijn boeken geschreven hebben.

Henk. Laat ik je dan direct maar zeggen, dat ds. Kok dit nooit geleerd heeft en dat van dit alles geen woord in de boekjes te lezen staat!!

Gijs. Maar hoe komen die predikanten er dan aan?

Henk. Laten we daar maar niet op ingaan. 't Is droevig genoeg, dat men met beschuldigingen komt, die men niet bewijzen kan. Alles wat je beweert *rust op één zin*: „Aan alle creaturen zonder onderscheid moet het Evangelie verkondigd worden en die prediking is een goddelijke toezegging.” Dus ds. Kok zegt, dat de prediking van het Evangelie 'n goddelijke belofte is. De Heere komt met Zijn Evangelie, dat zijn de beloften, tot alle hoorders. Dáár gaat het over. En al het andere zijn praatjes. En vind je het nu niet erg van je, dat jij ds. Kok veroordeelt op grond van iets, die hij noch gezegd, noch geschreven, noch bedoeld heeft. Dat vind ik heel erg.

Gijs. Daar heb je het!! Dat is immers niet waar. Laat men nu op de synode en in De Saambinder te ver gegaan zijn, 'n feit is, dat het Evangelie heel wat anders is dan de belofte.

Henk. De Schrift noemt toch wel degelijk het Evangelie 'n belofte.

Gijs. Dat bestaat niet.

Henk. Lees dan maar eens Galaten 3:8. „En de Schrift tevoren ziende, dat God de heidenen uit het geloof zou rechtvaardigen, heeft tevoren aan Abraham het Evangelie verkondigd, zeggende: „In u zullen alle volken gezegend worden”. Dat laatste: „In u zullen alle volken gezegend worden” is een belofte. In die belofte is aan Abraham het Evangelie verkondigd. *Het aan Abraham verkondigde Evangelie was dus de belofte van „In u zullen alle volken gezegend worden. Zie je dus wel, dat het Evangelie een belofte genoemd wordt!* Op grond van deze tekst zegt Erskine, dat het Evangelie anders niets is dan 'n vrije belofte van leven en zaligheid, door Christus Jezus.¹⁵⁾

Gijs. Ja, ... daar had ik nog nooit zo bij stil gestaan.

Henk. Iets dergelijks vinden we ook in Hebr. 4. Israël had de *belofte* van in te gaan in Gods rust. Dat was hun verkondigd door het *Evangelie*. Die *belofte* is ons nagelaten (vers 1). Waaruit blijkt dit? Wel, want ook ons is het *Evangelie* verkondigd, gelijk als hun (vers 2). Ook hier wordt dus de *belofte* gelijk gesteld met het *Evangelie*.

Gijs. Zo bezien is het Schriftuurlijk. Maar zou de Heere dan met Zijn beloften tot alle hoorders komen?

Henk. Welzeker. In Hand 2:39 zegt Petrus tot zijn hoorders „Want u komt de belofte toe en uw kinderen, en allen, die daar verre zijn, zovelen als er de Heere onze God toeroepen zal”

Gijs. Dat ziet alleen op de uitverkorenen, want het zijn er zovelen, als de Heere er inwendig toe roepen zal.

Henk. Dat zie je verkeerd. Deze tekst betekent: De belofte komt tot u, die deze woorden hoort: tot uw kinderen en tot degenen die verre zijn (= de heidenen). Maar niet tot *alle* heidenen! Alleen tot die heidenen, die de Heere door de prediking roepen zal. Die heidenen worden zó toegevoegd tot het volk der Joden, dat God uitverkoren had uit alle volken der aarde (zie kanttekening).

En dat hierin inderdaad ieder, hoofd voor hoofd, uitverkoren of verworpen, bedoeld wordt, blijkt uit vers 37, waar Petrus zegt: „een iegelijk van u worde gedoopt”. Dus ieder werd opgewekt tot de Doop, omdat ieder de belofte toekwam.

Gijs. Ik heb deze tekst altijd gezien in het licht der verkiezing. Hoe hebben onze vaders daarover gedacht?

Henk. Calvijn zegt: „Het is duidelijk, dat dit door Petrus gezegd wordt, omdat God het gehele volk in het bijzonder had aangenomen.¹⁶⁾ Dit komt overeen met wat Calvijn schrijft bij Rom 9:6: „Kortom, als het ganse volk genoemd wordt de erfenis en het eigen volk Gods, zo wordt daarmee beduid, dat het door de Heere aangenomen is, zodat *de belofte der zaligheid hun aangeboden* en met het teken der besnijdenis bevestigd was.” Zie je dus wel, dat Calvijn het niet beperkt tot de uitverkorenen?

Gijs. En Calvijn was juist de man, die zo sterk de verkiezing leerde.

Henk. Daaruit blijkt dus al, dat de algemene aanbidding der belofte niet strijdt met de uitverkiezing. Erskine zegt „Zo zijn ook de leden van de zichtbare kerk diegenen, aan welke de beloften toebehoren”, waarop hij verwijst naar Hand 2:39, waarbij hij opmerkt: „dat is uitwendig roepen, want de apostel gebruikt dit als een beweegreden voor het geloof van dezulken, die nog maar alleen in het hart verslagen waren, en die nog geen gelovigen met het hart waren”.¹⁷⁾ Verder wijs ik op Rom 9:4

Gijs. Wat staat daar?

Henk. „Welke Israëlieten zijn, welker is... de beloftenissen. Gods beloften kwamen dus tot het ganse volk.

Gijs. Welneen, hier wordt het geestelijke Israël bedoeld.

Henk. Jou opvatting gaat niet op, want Paulus zegt in vers 3: „die mijn maagschap zijn *naar het vlees*”. En waar de Heere

onder de oude dag met zijn beloften tot het hele volk kwam, komt Hij dat ook onder de nieuwe bedeling aan alle hoorders te doen. Want nadat de Heere eenmaal zijn verbond met het volk Israëls heeft gemaakt, zo heeft Hij niet nagelaten van tijd tot tijd door nieuwe beloften zijn genade aan te bieden" (Calvijn)¹⁸? Zo verkondigt Paulus in de synagoge te Antiochië aan alle hoorders de *belofte* (Hand. 13:32). Calvijn tekent hierbij aan, dat hun als 't ware 'n schat werd aangeboden, ja in de schoot geworpen. En toch hebben velen er zich door hun ongeloof van beroofd¹⁹). En om maar niet meer te noemen, jij gelooft toch ook, dat *geheel* Israël de belofte van in te gaan in Kanaän gepredikt was.

Gijs. Natuurlijk, maar dit zag op 'n natuurlijke zaak.

Henk. Ja, maar 't was tevens 'n beeld van 'n geestelijke zaak n.l. de zaligheid. Bovendien, 'n belofte van een natuurlijke zaak moet net zo goed gehouden worden als 'n belofte van 'n geestelijk goed. Want we lezen hier, dat ze niet hebben kunnen ingaan, vanwege hun ongeloof (Hebr. 3:19). Dat is op jouw standpunt onverklaarbaar, want jij zegt altijd: „Waar er 'n belofte Gods is, daar wordt deze zeker vervuld.”

Gijs. Gods beloften zijn toch „ja en amen”.

Henk. Welzeker, maar laat ons daar 'n volgend maal over spreken. We hebben nu gezien, dat het Evangelie 'n belofte is uit Gal. 3:38, en Hebr. 4; en dat de Heere tot alle hoorders met de belofte kwam, zagen we uit Hand. 2:39, 3:25, 13:32, Rom. 9:4, terwijl de belofte van Kanaän, 'n beeld der eeuwige zalige rust, gans Israël gold.

3

Gods getrouwheid in de beloften.

Henk. De Kanttek. zegt bij Hebr. 3:19, dat de Israëlieten niet ingegaan zijn „omdat zij niet betrouwden op Gods beloften”. In Deut. 1:35 lezen we zelfs van 'n goddelijke eed, en niettemin gingen zij niet in; zie vers 32, waarbij de Kanttek. „Gij vertrouwdet niet op Hem, dat Hij Zijn beloften volbrengen zou” (zie ook de Kt. op Lev. 26:15).

Gijs. Maar ik vraag nogmaals, hoe dat kan, waar Gods beloften ja en amen zijn.

Henk. Deze tekst 2 Cor. 1:20 zegt, dat Gods beloften in Christus ja en amen zijn. „Omdat God in het Nieuwe Verbond geen beloften der zaligheid doet noch volbrengt dan in Christus en door Christus”.²⁰) God biedt Zijn beloften dus alleen aan, in en door Christus. En waar het geloof in Christus ontbreekt, komt de belofte nooit in ons (geloofs)bezit, en

+ ongeloof

wordt dus niet vervuld. Dat wij de belofte niet geloven, doet echter aan de waarachtigheid Gods niets af. In Rom. 3:3 staat dan ook: Ons ^{*}geloof doet het geloof (dat is: de trouw en waarheid) Gods niet te niet. V. d. Groe zegt daarom: Ons aannemen of verwerpen van Gods beloften maakt die beloften niet anders als zij zijn²¹). Gods beloften blijven dus *eeuwig vast*, maar..... ons *ongeloof* maakt, dat wij van de belofte geen kracht hebben²²) (Calvijn).

Gijs. We lezen toch maar in de Kanttek. op Rom. 3:3, dat je daarnet aanhaalde, dat de beloften *inzonderheid* zien op Gods kinderen.

Henk. Dat vind ik ook. Let echter op het woord *inzonderheid*. De Kanttek. wilde zeggen, dat de Heere met Zijn beloften tot allen kwam, maar dat ze *inzonderheid* zagen op Zijn kinderen. Want die zijn niet allen Israël, die uit Israël zijn, d.i. zegt de Kanttek.: rechte Israëlieten, daar Gods beloften *eigenlijk* opgezien hebben (Rom. 9:6), hoewel hen *aller* de beloftenissen waren (Rom. 9:4). Er zijn dus 2 kanten n.l. 1. de aanbieding aan *gans* Israël (volgens Rom. 9:4, zie ook de kantekening op Efeze 2:12 „de geestelijke beloften, die God in Zijn verbond met de Israëlieten opgericht, gedaan en dikwijls vernieuwd heeft. Hand. 2:39, 3:25, 13:32), 2 de verkiezing Gods, waardoor de beloften *eigenlijk* zien op de *uitverkorenen*, die de kracht ervan zullen ervaren. De redacteur van „De Saambinder” ziet alleen de tweede lijn, die der verkiezing en schrijft: „De beloften der zaligheid strekken zich dan ook, volgens Rom. 9:8, alleen uit tot de kinderen der belofte”²³). Door hierbij niet te zien op Rom. 9:4, vervalt hij tot 'n onschriftuurlijke eenzijdigheid.

Gijs. Maar als ik beloof jou een boek te geven, dan moet ik dat geven, of je het gelooft of niet gelooft.

Henk. Gods beloften gaan *nooit* buiten het geloof om, zoals blijkt uit Gal. 3:22, Hebr. 6:12, en de Kanttek. op Rom. 4:16. Bovendien, je voorbeeld gaat niet op. De Heere zegt niet in de aanbieding der beloften: Ik beloof u de zaligheid te geven. En ten slotte bedenk, dat het ongeloof 'n *verwerpen* is van de belofte. Wij keren ons van God en Zijn belofte af, willen er niets van weten.

Gijs. Geef dan eens een juist voorbeeld.

Henk. De belofte van „Ik breng Mijn gerechtigheid nabij, zij zal niet verre wezen, en Mijn heil zal niet vertoeven”. Met zo'n belofte behoren we biddend werkzaam te wezen. O, Heere, Gij, Die belooft Uw gerechtigheid nabij te brengen, wilt ook mij Uw gerechtigheid verklaren. Wij mogen onszelf aanklagen als wederhorigen en werkzaam zijn met de belofte uit Ps. 68:19.

Zo is Gods Woord vol beloften, als: die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen, Zach. 13:1, Jer. 3:22 enz. Maar 't voornaamste is — zoals Olevianus zegt — dat de beloften nodigingen zijn tot Christus. Dewijl Christus zich met al Zijn goed aanbiedt. Opdat wij maar zouden leren door het geloof de toevlucht tot Christus te nemen²⁴⁾. Daarom spreekt Koelman ook van „de nodigende beloften, die God voorstelt om de zielen te lokken tot Christus.” Hij zegt, dat deze belofte algemeen is, en noemt als zodanig o.a. „Komt tot Mij, Ik zal u rust geven. Die wil die kome en neme het water des levens enz.”²⁵⁾

Gijs. Dus de Heere zou ons door zijn beloften nodigen?

Henk. Ja, en nu het heerlijke, dat alles wat we nodig hebben ons in de belofte wordt aangeboden. Er is geen geval denkbaar, of er is 'n belofte voor, waarmee we biddend werkzaam mogen zijn. En nu sluit de Heere niemand daarvan uit. Twijfel er niet aan, dat de belofte u aangaat, zegt Lodestein.²⁶⁾ God sluit niemand uit van Zijn beloften, want Hij stelt ze onbepaald voor,²⁷⁾ leert Teellinck ons.

Gijs. Maar hoe kan het dan, dat God waarachtig is in Zijn beloften, en dat ze niettemin niet worden vervuld?

Henk. Dit bezwaar is meerdere malen door Erskine behandeld. Allereerst zegt Erskine, dat de belofte zowel tot de verkorenen als tot de verworpenen komt.²⁸⁾

Gijs. Ja, zo'n los zinnetje; het gaat om het verband.

Henk. Ik geef de bladzijde op, waar je het vinden kunt, opdat je het in zijn verband zou lezen.

Gijs. Nu, vooruit, stel dat je gelijk hebt. Maar dan kan ik me toch eveneens beroepen op de oude schrijvers n.l. op die plaatsen, waar ze spreken over uitverkiezing en onmacht.

Henk. Hoe heb ik het nu met je. Zeg ik soms, dat er geen verkiezing is? Dat de mens niet onmachtig is? Neen, dat erken ik net zo goed als jij. Maar evenzo erken ik, dat de oude schrijvers alle hoorders de belofte aanbieden. *Jij moet dus uit de oude schrijvers aantonen, dat de belofte niet aan alle hoorders mag worden aangeboden. Dat heeft nog nooit iemand kunnen aantonen.*

Gijs. Dat is ook te begrijpen; want dan zouden die schrijvers zichzelf tegenspreken.

Henk. Goed, maar waarom erkent men dan niet eerlijk, dat men er anders over denkt dan onze vaderen. Dat zou tenminste heldere taal zijn. Geen wonder, dat op de classis Dordrecht gevraagd werd, wat men met de oude schrijvers moest doen, die hetzelfde leerden als ds Kok. En het antwoord:

Die oude schrijvers werden aanbevolen.²⁹⁾ Kan jij dat begrijpen?

Gijs. Ze konden toch moeilijk de oude schrijvers gaan afkeuren!!

Henk. Als men hierin recht te werk was gegaan, had men dit toch moeten doen. Als ds Kok zegt: De [evangelie] prediking is een goddelijke toezegging, wordt hij geschorst. Maar als Erskine schrijft: „De wet is een gebod, *maar het Evangelie is een belofte*” dan wordt zo'n boek aanbevolen. Ja, lees het maar na in zijn verband. 't Staat op blz. 86 van „De zwangere belofte”. Beiden zeggen hetzelfde; maar de een wordt veroordeeld, en de ander geprezen.

Gijs. Maar wat zegt Erskine nu verder?

Henk. Hier staat: „Gij zult mogelijk tegenwerpen en zeggen: Indien Gods beloften ook gedaan zijn aan de verworpenen, dan moet noodzakelijk volgen, dat Hem getrouwheid ontbreekt, indien Hij Zijn beloften aan hen gedaan, niet vervult”.³⁰⁾

Gijs. Dat is precies mijn tegenwerping. Wat antwoordt Erskine daar op?

Henk. „Ik antwoord: Men moet onderscheid maken tussen de beloften zoals die geschieden in de *aanbieding* des Woords en tussen de krachtdadige *toepassing* daarvan door God de H. Geest. Ten opzichte van het eerste (de aanbieding) geschiedt het aan allen, zonder onderscheid, hetzij verkorenen of verworpenen.³¹⁾ Ter verduidelijking vergelijkt Erskine de belofte met 'n wissel, waarop we bij de bank geld kunnen halen. Als nu iemand die wissel verscheurt en weg werpt, blijft de getrouwheid van de bank dezelfde, maar door zijn verachten en verscheuren van de wissel zal hij nooit het geld erop ontvangen.³²⁾

Gijs. Ik ben blij, dat we er over gesproken hebben. Deze kwestie is mij nu veel duidelijker geworden. Gods beloften zijn dus eeuwig vast, want ze zijn gedaan door 'n almachtig en getrouw God. Maar wie deze belofte verwerpt, ze nooit door Gods genade leert omhelzen, zal nimmer deze belofte in onderwerpelijk bezit ontvangen, en dus zal ze nooit aan hem vervuld worden. Daarom zie ik nu, dat het bezwaar „God is geen man, dat Hij liegen zou” niet opgaat. Want *Gods woord blijft eeuwig waar, maar wij wijzen Zijn woord door ons ongeloof af*. Wij stellen God tot een leugenaar. (1 Joh. 5:10), door dat wij Zijn Woord niet geloven.

Henk. In zijn bediening komt God aan alle hoorders Zijn beloften aan te bieden, en in het wezen des verbonds komt Hij die aan de uitverkorenen toe te passen. Alleen als we beide

waarheden vasthouden, worden we bewaard voor eenzijdigheid.

4 EEN NIEUWE LEER.

Gijs. Maar hier heb ik 'n artikel, waarin duidelijk aangetoond wordt, dat ds Kok dwaalt.

Henk. Wat heb je daar dan?

Gijs. Het jaarboekje der Ger. Gemeente voor 1950; en daarin staat 'n artikel van dr. Steenblok.

Henk. Dat artikel is niet alleen tegen ds Kok, maar ook tegen onze oude schrijvers.

Gijs. Dat zou ik wel eens willen zien.

Henk. 'k Heb hier 'n stukje gemaakt, waarbij ik links de mening van dr Steenblok en rechts de mening onzer oude schrijvers heb geplaatst. Ziehier.

1

't Artikel in dit Jaarboekje toont weinig waardering voor de uitwendige roeping. Dr. Steenblok schrijft „dat God in de uitwendige roeping maar bekend maakt de weg der zaligheid”. (Jaarboekje, blz. 132), let op het woordje: *maar*.

Onze oude schrijvers tonen veel waardering voor de uitwendige roeping. „Deze zelfde aanbieding, hetzij ge die aanneemt of verwerpt, is van meer waarde dan tienduizend werelden... O grote aanbieding Engelen en mensen, verwondert u over deze aanbieding des Evangelies. Ontzet u hemel en aarde (Erskine³³).

2

't Jaarboekje omschrijft de uitwendige roeping als 'n bekendmaking van de zaligheid.

„Maar zo zegt men, God moet dan toch in elk geval allen, die Hij uitwendig roept, bedoelen tot de zaligheid te roepen, waar Hij anders geveinsd handelt, door hen de zaligheid wel aan te

Onze vaders noemen het 'n aanbieden van de zaligheid.

„Tot Mij, of tot de hemelse goederen, die Ik u door het Evangelie aanbied (Kanttek. op Jes. 55:1).

„Even gelijk als Christus, alhoewel Hij van de Vader alle mensen ter zaligheid aangeboden en voorgedra-

bieden, doch ze niet te geven. Hierop kan geantwoord, dat God in de uitwendige roeping aan een zondaar *maar* bekend maakt de weg der zaligheid” (jaarboekje, blz. 132).

gen wordt, nochtans van allen niet wordt bekend en aangenomen” (Calvijn³⁴). „Weliswaar wordt Christus aan allen, die in de zichtbare kerk zijn zonder geld en zonder prijs *aangeboden*” (Rutherford³⁵).

Volgens het artikel is de uitw. roeping alleen 'n bekendmaken; Met 'n voorbeeld zouden we dit duidelijk kunnen maken. Stel er is 'n bruilofstmaal. En daarvan ga ik nu bekendmaken, welke spijzen daarbij aanwezig zijn. U voelt zo wel, dat hierbij van „roepen” geen sprake is.

Hoe geheel anders de schrift. Die zegt niet alleen, dat er 'n maaltijd is, maar laat ook *nodigen* tot de bruiloft. „En zond Zijn dienstknechten uit om de genoden ter bruiloft te roepen” (Matth. 22:3). Dit belangrijke element ontbreekt in de nieuwe beschouwing geheel, en daarom is de naam „roeping” voor deze nieuwe leer misplaatst.

3

Er zijn geen algemene beloften. Het Jaarboekje zegt op blz. 136 „Maar dan is er ook geen grond voor een algemene belofte voor alle uitwendig geroepenen”.

Er zijn wel algemene beloften „Want alhoewel de *beloften* der zaligheid *algemeen* zijn, zo strijden ze nochtans niet tegen de praedestinatie der verworpenen” (Calvijn³⁶). „Het woord der *belofte* en geboden wordt in in 't *gemeen* aan alle mensen voorgesteld”. (Ursinus³⁷).

4

In de uiterlijke bediening strekt zich de belofte *niet verder* uit dan in het *wezen* „Waar zij (de belofte) daarentegen in beide (bediening en *wezen*) zich even ver uitstrekken”. Jaarboekje blz. 138.

In de uiterlijke bediening strekt de belofte zich *wel verder* uit dan in het *wezen*.

„Welke belofte de uitverkorenen bijzonder eigen is, schoon de aanbieding daarvan zich verder uitstrekt” (Durham³⁸).

„Het verbond der genade,

en deszelfs beloften, zijn in de *uitwendige bedeling* van het Evangelie door de on-eindige wijsheid zó geschikt, dat zij op alle mensen be-trekking hebben". (Ers-kine ³⁹).

5

Nadruk op de **onmacht** „Gij hebt recht en vrijheid om de u toegestoken reddingskoor-de van het Evangelie te grij-pen, wat hij intussen *niet kan*, omdat zijn handen ge-bonden zijn". Jaarboekje, blz. 134.

Nadruk op de **onwil** „Het is niet, ik kan niet, maar, *ik wil niet*". (Durham⁴⁰). „Want nooit wordt de roe-ping uit de duisternis tot het licht d.i. de aargeboden ge-nade verworpen zonder de *moedwillige boosheid en weerspannigheid* des har-ten (Olevianus⁴¹).

6

't Recht van toegang afge-keurd. „De voorstelling van een recht van toegang schijnt aanlokkelijk voor een onherboren mens. Vandaar zeker ook al, dat men er zo veel van hoort in deze da-gen". Jaarboekje, blz. 135.

't Recht van toegang voor-gehouden. „Wat voor recht hebben de *hoorders* van het *Evangelie* door deze alge-mene overmaking ervan?" „Een recht van toegang tot de beloften en al de goede-ren die er in toegezegd wor-den". (Ers-kine⁴²).

7

Dat 'n mens de aangeboden belofte verstoot door ongeloof is heel iets anders dan de „vrije wil" (zoals de Remonstranten die leren). Het jaarboekje stelt ze echter gelijk.

Het jaarboekje zegt op blz. 138 „Die zaligheid verkrijgt men dan niet, omdat men in dat geval de, de zaligheid belovende God, *van zich stoot*."

Deze gedachte (dat de mens verloren gaat, omdat hij de belovende God van zich

„De vijfde sluitboom welke de mensen terughoudt van het omhelzen dezer grote zaligheid is de sluitboom van *onwil*." (Gray⁴³).

„Hij geeft te kennen, dat niemand verstoten wordt, dan degene die de genade Gods *van zich stotende*,

stoot) wordt afgekeurd. Want zo volgt hier achter „Hier komt de *vrije wil* voor de dag, die de geschonken belofte der zaligheid in haar vervulling kan verijdelen."

eerst zichzelf al *willens van de beloften Gods onterft*". (Calvijn⁴⁴).

8

Dat er vele beloften zijn, die aan het geloof voorafgaan, welke beloften ons aangeboden worden, opdat we er 'n biddend en gelovig gebruik van zouden maken, zoekt men in het jaar-boekje vergeefs. Het kent alleen het bezit der beloften door hen, die geloven.

Onze vaders stellen daarnaast de belofte, die aan het geloof voorafgaat. Erskine zegt: „de belofte is tot u gezonden als een grond des geloofs, ja zelfs „tot u en uw kinderen, en zovelen als er de Heere onze God toe roepen zal." (45)

Avinck zegt: „De beloften worden ook ter geloofsomhelzing voorgesteld." (46) En Olevianus zegt: „Derhalve heeft men in de prediking der woorden een aanbieding van de belofte der genade, en een bevel om dezelve te omhelzen." (47)

Dus eerst de belofte, dan het geloof. Waarna de gelovige door Gods genade de belofte in *bezit* heeft.

Gijs. Dat is 'n heel stuk. Maar al zou het waar zijn, dat de leer, zoals het Jaarboekje die geeft, 'n afwijking is van de Gereformeerde leer, dan blijven er voor mij nog bezwaren.

Henk. Noem die maar eens op.

Gijs. Wel de schrijver stelt zich terecht op het standpunt, dat Christus alleen voor de uitverkoren geleden heeft; alleen voor hen heeft Hij de beloften verworven en het recht om te komen met 'n zaligmakend geloof. En dan vraag ik: Hoe kunnen dan de beloften aan allen aangeboden worden?

Henk. Christus heeft de zaligheid alleen voor de uitverkorenen verworven, dus alleen aan de uitverkorenen kan ze aangeboden worden.

Gijs. Ja, dat spreekt vanzelf.

Henk. Alleen de uitverkorenen kunnen dus maar geroepen worden, want voor de verworpenen is er niets verdiend en dus ook niets verkrijgbaar.

Gijs. Maar... dat gaat te ver, ... er is toch 'n algemeen aanbod ... er is toch 'n uitwendige roeping van allen. Dat leert de Schrift toch duidelijk.

Henk. Ik ga nog verder. Alleen de uitverkorenen mogen maar bidden. Immers alleen voor de uitverkorenen is er verdiend, voor hen is de zaligheid, die alleen mogen er dus maar om bidden.

Gijs. Maar... je gaat veel te ver. We lezen toch : bidt zonder ophouden, bidt en gij zult ontvangen.

Henk. Maar zie je nu het verschil tussen ons beiden. Jij zegt, dat ik te ver ga, en dan wijs je me op de Schrift. Maar ik, ik redeneer maar door. De schrijver van het jaarboekje laat de Schrift niet spreken, maar redeneert, en blijft redeneren, en houdt ten slotte op. Maar als onze rede beslissen moet, mogen we zo maar niet ophouden, maar dan moeten we verder redeneren. En wat blijkt dan. Dat we al redenerende steeds verder van de Schrift afraken. En daarin wordt het duidelijk, dat we niet met ons verdorven verstand moeten werken, maar de Schrift laten spreken.

Gijs. Ik begreep tenminste daarnet niet waar je heen wilde.

Henk. Wie gaat redeneren van uit de verkiezing, vindt bij de mensen veel gehoor. Immers redeneringen vinden aanknoping bij ons verstand. Dat kunnen we begrijpen. Maar al dat gere-deneer betekent de onderdrukking van het waarachtig gods-dienstig leven. Paulus kwam niet redeneren vanuit de uitverkiezing, maar het Evangelie prediken. En dan staat er, dat het Evangelie de Griek, dat is de mens met zijn redeneringen, de verstandsmens, 'n *dwaasheid* is.

Gijs. Dus je wilt uitgaan van het Evangelie ?

Henk. Natuurlijk, en de Schrift laten spreken.

Gijs. Maar Christus is toch alleen voor de uitverkorenen gestorven.

Henk. Dat stem ik van ganser harte toe. Maar in de genoegdoening van Christus is zo'n volheid, dat onze vaders in de 5 art. tegen de Remonstranten gezegd hebben, dat Christus' dood „van oneindige kracht en waardigheid, overvloedig genoegzaam tot verzoening van de zonden der ganse wereld” is⁴⁸).

Gijs. Dus we moeten uitgaan van de algenoegzaamheid van Christus' offerande ?

Henk. Ja, daarom zegt Erskine, dat die *onbeperkte* bediening van het verbond in het Evangelie aanbod, niet berust op de uitverkiezing, maar op de wezenlijke algenoegzaamheid en dood van Christus⁴⁹).

Gijs. Dus dan moeten we zeggen : Er is zo'n volheid in dat volmaakte offer van Christus, dat de Heere door het Evangelie alle hoorders kan nodigen.

Henk. Juist, terwijl alleen de gelovigen (voor wie Christus immers alleen Borg is) de vruchten zullen genieten van dit offer, zodat we pas *achteraf* zien, wie de Heere uitverkoren heeft. Calvijn leert dan ook, dat de verkiezing wel *éér* is dan het geloof, maar dat zij alleen uit het geloof gekend wordt⁵⁰).

Terwijl onze vaders ons ernstig waarschuwen om niet uit te gaan van de verkiezing : „zij, die beslist eerst willen beginnen Gods verborgen besluit na te speuren en zodoende sterven, tenslotte zullen ervaren, dat zij onder het getal der verworpenen behoren”⁵¹).

5

VAN VELERLEI BEZWAAR.

Gijs. Jullie beroepen je nog al eens op de oude schrijvers. Hier heb ik echter 'n boek van Olevianus, waarin ik lees, dat „de belofte niemand geldt dan de gelovigen en hun kinderen”⁵²).

Henk. Zulke uitdrukkingen treft men veelvuldig aan bij onze oude theologen. Daar gaat het echter niet over de *aanbieding* maar over het *dadelijk* bezit der belofte, het wezen des verbonds. We vinden dit ook in de Schrift. Zo bezitten de armen van geest de belofte van het Koninkrijk der hemelen. (Matth. 5 : 3), en de gelovigen de belofte van leven (Die in *Mij* gelooft, zal leven).

Gijs. Maar wat wordt dan aan de ongelovigen beloofd ?

Henk. Niets. Hun wordt, volgens Zondag 31, betuigd dat de toorn Gods en de eeuwige verdoemenis op hen ligt.

Gijs. Ik had niet gedacht, dat jij dat zou zeggen. Vaak hoor je, dat met die prediking der beloften aan de ongelovigen een *valse gerustheid* wordt gegeven ; zodat ze zich gaan vleien met de gedachte, dat het wel mee zal vallen.

Henk. Zo mag er niet gepredikt worden. De ongelovigen zal het kwalijk gaan.

Gijs. Dus geen prediking der beloften ?

Henk. Welzeker ! Maar niet om de ongelovigen daarmee gerust te stellen. Wij hebben hun de wet te prediken, maar ook het Evangelie, d.w.z. hun de belofte aan te *bieden*, opdat ze daarmee werkzaam mogen zijn, hetgeen heel wat anders is dan hun wat te beloven.

Gijs. Konden we dan maar niet beter die prediking der belofte achterwege laten ?

Henk. Neen. Ik weet wel, dat er mensen zijn, die gewild hadden, dat ds Kok toegegeven had. Ze noemen ds Kok „halsstarrig”. Maar als je de grote betekenis der Evangelie-prediking inzielt, zul je begrijpen, dat hier *niet toegegeven mag worden*. Want juist in die beloften schittert de barmhartigheid Gods. Wie ze weglaat, laat dus Gods barmhartigheden hierin niet uitkomen. Wie ze weglaat, wijst de ongelovigen de weg ter ontkoming niet. Want het is niet voldoende om

de ongelovige het oordeel aan te zeggen, maar we moeten ook aanwijzen de weg des behouds. De prediking der wet ontdekt wel de grootheid der zonde, maar zo zeggen de 5 art. tegen de Remonstranten,⁵³⁾ ze laat „de overtreder onder de vloek blijven” en „zo kan de mens daardoor de zaligmakende genade niet verkrijgen”. Wat de wet niet kan, doet de Heere door Zijn Geest en Zijn Evangelie, waardoor de mensen zalig gemaakt worden.

Gijs. Dus daarom prediking van wet en evangelie beiden. Nu was ik onlangs met iemand in gesprek, die mij zei: „Al dat getwist over die Evangelieprediking is overbodig. Want of we het Evangelie nu „ruim” of „eng” brengen, de uitverkorenen worden toch zalig.” ‘k Heb daar nog eens over nagedacht. En ik moet erkennen, dat hij gelijk heeft.

Henk. „Getwist” hierover acht ik verkeerd. Maar er over „spreken” vind ik noodzakelijk. En dan zal ik maar ronduit zeggen, dat ik het met die redenering niet eens ben.

Gijs. Waarom niet.

Henk. Wel, dan hadden onze vaders op de Dordtse Synode wel kunnen zeggen tegen de Remonstranten: „Preken jullie maar door. Want al is jullie prediking anders dan de onze, dat hindert niet. Want God zal zijn uitverkorenen toch wel toebrengen. Ja, dan kunnen we nog verder gaan en vragen. „Waartoe zullen we nog naar de kerk gaan? Als ik uitverkoren ben, zal ik toch wel zalig worden!”

Gijs. Maar ik weet toch niet, of ik uitverkoren ben?

Henk. Neen. En daarom moet ik niet uitgaan van *Gods besluit*, maar van de *Schrift*. De Schrift leert ons duidelijk, hoe de prediking moet zijn. En in het licht der Schrift wezen onze vaders de prediking der Remonstranten af. Maar zij wezen ook af de prediking van hen, die het Evangelie gingen beperken.

Gijs. Maar vind je bij die opvatting steun in de H. Schrift.

Henk. Welzeker. Paulus zegt, dat degene, die een ander Evangelie brengt, vervloekt is. Hij gaat *niet* uit van de gedachte: De uitverkorenen komen er toch wel; dus het is zo erg niet. Neen, hij spreekt van een „vervloekt”. We lezen ook: Zo in Tyrus en Sidon de krachten waren geschied, die in u geschied zijn, zij zouden zich bekeerd hebben. Die man, die jij sprak, zou moeten zeggen: Dat kan niet, want ze waren niet uitverkoren. En al zouden er krachten geschied zijn, dan hadden ze zich toch niet bekeerd. De Schrift gaat echter uit van de *prediking*, en niet van de verkiezing. Daarom lezen we van de Farizeën, dat ze het Koninkrijk der hemelen sluiten, en degenen, die zouden ingaan, niet laten ingaan

(Mt. 23:13). Hoe dat kan? Wel, de kanttekening zegt bij Luc. 11:52; „Deze sleutel is de rechte verklaring van Gods Woord, waardoor de mensen de ingang tot de hemel geopend wordt, welke geweerd zijnde, zo wordt deze ingang als toegesloten.” Zo moeten ook wij het thans bezien. God eist van ons een prediking **overeenkomstig Zijn Woord**. En we mogen een verkeerde prediking niet goed praten met de opmerking, dat de uitverkorenen er toch wel komen. Integendeel, de Heere zegt bij monde van Ezechiël, dat het bloed van de hoorders geëist zal worden van de hand van de prediker.

Gijs. Maar zegt het jou niets, dat niemand ds Kok bijviel op de synode?

Henk. Neen, dat zegt mij niets, want ik geloof niet in onfeilbare synodes. De synode te Delft in 1754 zei; „Een synode of concilie is wel in zichzelf feilbaar, doch ontleent al de onfeilbaarheid zijner besluiten enkel uit derzelver overeenstemming met Gods Woord.” En juist dat laatste is achterwege gebleven.⁵⁴⁾

Gijs. Maar je bent toch met me eens, dat hier Godvrezende mensen waren.

Henk. Welzeker, maar Godvrezende mensen zijn niet onfeilbaar. Wat hebben onze vaders ons daarvoor toch ernstig gewaarschuwd, in art. 7 der 37 artikelen. Daarin wezen ze *alleen* op *Gods Woord* en verder schreven ze: alle mensen zijn uit zichzelf leugenaars en ijdelers dan de ijdelheid zelve. Een Godzalig man als Rutherford wou dit dan ook eerlijk erkennen. Hij schreef: „Indien des leraars licht al uw Schriftuur is, zo ontferme zich de Heere over u; ik wilde geen penning geven voor uw geloof; want ons licht zit menigmaal zeer gemeenzaam met de vette wereld.”⁵⁵⁾ En vergelijk met zo’n uitspraak nu eens, wat men in De Saambinder van ons durfde vragen: „Mijn vrienden hebt vertrouwen in uw synode”.⁵⁶⁾

Gijs. Ik stem direct toe, dat alle vertrouwen op mensen verkeerd is, en alleen Gods Woord onze regel behoort te zijn. Luther heeft ook eerst geheel alleen gestaan, steunende op Gods Woord. Toch vind ik het merkwaardig, dat niemand ds Kok bijviel.

Henk. Merkwaardig? Geheel begrijpelijk. ‘n Mens gaat maar graag de moeilijkheden uit de weg. Wie het met de Kok eens was, zou geschorst worden. Voor die bedreiging is men gewicht. Laatst in een gesprek erkende ‘n predikant dan ook heel eerlijk, dat hij „er zijn hoofd niet voor over had gehad”. En ik zou daaromtrent nog heel wat meer kunnen zeggen;

(Mt. 23:13). Hoe dat kan? Wel, de kanttekening zegt bij Luc. 11:52; „Deze sleutel is de rechte verklaring van Gods Woord, waardoor de mensen de ingang tot de hemel geopend wordt, welke geweerd zijnde, zo wordt deze ingang als toegesloten.” Zo moeten ook wij het thans bezien. God eist van ons een prediking **overeenkomstig Zijn Woord**. En we mogen een verkeerde prediking niet goed praten met de opmerking, dat de uitverkorenen er toch wel komen. Integendeel, de Heere zegt bij monde van Ezechiël, dat het bloed van de hoorders geëist zal worden van de hand van de prediker.

Gijs. Maar zegt het jou niets, dat niemand ds Kok bijviel op de synode?

Henk. Neen, dat zegt mij niets, want ik geloof niet in onfeilbare synodes. De synode te Delft in 1754 zei; „Een synode of concilie is wel in zichzelf feilbaar, doch ontleent al de onfeilbaarheid zijner besluiten enkel uit derzelver overeenstemming met Gods Woord.” En juist dat laatste is achterwege gebleven.⁵⁴⁾

Gijs. Maar je bent toch met me eens, dat hier Godvrezende mensen waren.

Henk. Welzeker, maar Godvrezende mensen zijn niet onfeilbaar. Wat hebben onze vaders ons daarvoor toch ernstig gewaarschuwd, in art. 7 der 37 artikelen. Daarin wezen ze *alleen* op Gods Woord en verder schreven ze: alle mensen zijn uit zichzelf leugenaars en ijdelers dan de ijdelheid zelve. Een Godzalig man als Rutherford wou dit dan ook eerlijk erkennen. Hij schreef: „Indien des leraars licht al uw Schriftuur is, zo ontferme zich de Heere over u; ik wilde geen penning geven voor uw geloof; want ons licht zit menigmaal zeer gemeenzaam met de vette wereld.”⁵⁵⁾ En vergelijk met zo'n uitspraak nu eens, wat men in De Saambinder van ons durfde vragen: „Mijn vrienden hebt vertrouwen in uw synode”.⁵⁶⁾

Gijs. Ik stem direct toe, dat alle vertrouwen op mensen verkeerd is, en alleen Gods Woord onze regel behoort te zijn. Luther heeft ook eerst geheel alleen gestaan, steunende op Gods Woord. Toch vind ik het merkwaardig, dat niemand ds Kok bijviel.

Henk. Merkwaardig? Geheel begrijpelijk. 'n Mens gaat maar graag de moeilijkheden uit de weg. Wie het met de Kok eens was, zou geschorst worden. Voor die bedreiging is men gewicht. Laatst in een gesprek erkende 'n predikant dan ook heel eerlijk, dat hij „er zijn hoofd niet voor over had gehad”. En ik zou daaromtrent nog heel wat meer kunnen zeggen;

ik meen echter, dat zo iets niet openbaar gemaakt dient te worden. Weet je wat merkwaardig is? Dat men nu reeds meerdere malen aan de Scriba der Synode verzocht heeft om het bewijs uit de Schrift, dat ds Kok dwaalt... en dat dit **nog nimmer is gegeven**. Wél brieven, waarin men de kwestie ontwijkt, maar géén antwoord op onze vraag.

Gijs. Dan zit er *meer* aan vast, dan ik zo oppervlakkig dacht. Maar ik vind, dat als die zaak van ds Kok recht was, er geen boekjes geschreven waren om dat te verdedigen.

Henk. Toen de Spaanse Koning Philips II onze Willem van Oranje in de ban deed en van allerlei lelijks beschuldigde, heeft onze Willem 'n verdediging (Apologie) uitgegeven. En zeg jij dan: Dan heeft die Philips II wel gelijk gehad, want anders had Oranje zich niet verdedigd?

Gijs. Neen, dat wel niet.

Henk. Enige jaren geleden werd ds Kersten beschuldigd, als zou hij in de bezettingstijd „fout” geweest zijn. Toen zat je zelf de verdediging van ds Kersten („Mijn standpunt toegelicht”) te lezen en je vond het mooi. Toen heb je ook niet gezegd: „Een verdediging, neen, dan zal die zaak wel niet recht zijn. Kijk eens, Gijs, we moeten niet met verschillende maat gaan meten. Of het is van beiden goed, of het is van beiden fout.

Gijs. Nou ja, dat vond ik in De Saambinder ook verkeerd. Men nam ds Kok zijn verdediging kwalijk, terwijl men tegelijkertijd zichzelf verdedigde. Toch kan ik niet anders zien, of die brochures brengen maar onrust en verdeeldheid.

Henk. Ja, als je liever wil, dat onze gemeenten maar zo stilletjes meedrijven met die nieuwe leer, neen, dan moet je liever maar niets lezen. Zie je echter, dat we de laatste jaren geheel de verkeerde kant opgaan, dan wordt waarschuwen 'n **dure plicht**. Nooit mag echter ons doel zijn om onrust te stoken, dat ben ik met je eens.

Gijs. En dan heb ik wel eens gehoord, dat ds Kok allerlei rare uitdrukkingen gebruikt heeft, als b.v. dat er in de hel niet gewerkt wordt, dat er 2 wegen naar de hemel zijn.

Henk. Ik geloof dat als we die uitdrukkingen eens bekeken ze toch heus niet „raar” zouden zijn en heel goed te verdedigen zijn. Als je iemand „zoeken” wil, dan kan je altijd wel wat vinden. Als men de preken van andere dominees eens zinnetje voor zinnetje naging, en *uit het verband lichtte*, vermoed ik, dat er nog meer dominees werden aangeklaagd. 't Is echter ongelukkig, als men zo preken gaat lezen. Over „die rare uitdrukkingen” behoeven we echter niet lang te spreken. Niet omdat het dwalingen waren, maar om misverstand te voor-

komen en de vrede te bewaren, heeft ds. Kok ze *teruggenomen*. Dat is al 'n paar jaar geleden gebeurd, zo dat je nu „oude koeien uit de sloot” haalt. De synode is terecht op deze uitdrukkingen niet terugkomen, en dan moet jij het toch zeker ook niet doen.

Gijs. Ja, maar toen heeft ds. Kok zijn leer over de belofte ook *teruggenomen*, en nu komt hij er weer mee.

Henk. Als je het verslag van de classis Barneveld nagelezen had, zou je bemerkt hebben, dat het hier ging over de vraag aan wie de beloften *vermaakt* zijn, dus over het wezen des verbonds. Dit zijn alleen de uitverkorenen. Dat was toen het gevoel van ds. Kok en is ook nu nog zijn mening.

Gijs. Maar zouden we in de prediking niet met 'n *voorstelling* te doen hebben. Dat God ons het Evangelie en de belofte als het ware laat zien, zonder dat het ons aangeboden wordt en wij geroepen worden.

Henk. Neen, zo is het niet. Dat betekent het woord voorstellen niet. v. d. Groe zegt, dat bij onze vaders „*voorstellen*” hetzelfde is als „*aanbieden*”⁵⁷).

De schrift spreekt dan ook duidelijk van 'n roepen: Tot u o mannen roep ik (Sp. 8:4). Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren, de knechten moesten de gasten roepen tot het bruiloftsmaal: Komt tot de bruiloft (Matth. 22:4). Een roepen door het Evangelie. 2 Thess. 2:14, 'n roepen tot het eeuwige leven 1 Tim. 6:12, 'n bewegen tot het geloof. (Hand. 18:4, 28:23, 2 Cor. 5:11). De opvatting van voorstellen = laten zien, is dus duidelijk in strijd met de Schrift. 't Is 'n roepen door het Evangelie tot geloof, tot God.

Gijs. Maar nu lees ik hier 'n artikel in De Saambinder⁵⁸) „*Opheldering*” geheten en.....

Henk. Ja, dat gaat geheel de kant van ds Kok op. Alleen onderaan staan 'n paar vreemde zinnen, waarbij wel een nieuwe opheldering geschreven mag worden.

Gijs. Welke dan?

Henk. Het aanbod wijst „op” Christus, terwijl de beloften zijn „in” Christus. Het aanbod wijst op de hoogst betamelijke plicht van de „mens”, terwijl de belofte wijst op het soevereine werk Gods in Christus, wat „de Heere doet”. Ik vraag je af. En „*wijzen*” beloften als Gen. 3:15, 12:3, 49:10, dan niet op Christus? Doet het aanbod niet meer, dan op Christus „*wijzen*”? Het aanbod is het aanbod van Christus zelf, gelijk al onze vaders zeggen, en wijst dus óók op het werk des Heeren, en daarna pas op onze plicht. Je ziet dus wel, dat bij het slot van deze „*Opheldering*” deze kwesties nog ver van „*helder*” zijn.

Gijs. Ja, toen ik dat artikel las, dacht ik: „Dat is net ds. Kok”. Maar toen ik dat slot las, begreep ik het niet meer. Nu vraag ik me af: Staat dat slot er soms om er mee te zeggen: „Ik zeg het wel als ds. Kok, maar denk vooral niet, dat ik het met ds. Kok eens ben.”?

6

WET EN EVANGELIE

Gijs. Ik wilde eens spreken over de regel: de Wet komt tot allen, maar de belofte alleen tot de uitverkorenen⁵⁹).

Henk. Dat laatste zeg je fout. Men zei op de part. synode te Rotterdam, dat de belofte alleen voor de uitverkorenen is.

Gijs. Dat komt op het zelfde neer. Of ik nu zeg „*tot*” of „*voor*”.

Henk. Als de Synode bedoelde, dat alleen de uitverkorenen de belofte in bezit ontvangen, dan kan ik mij er mee verenigen. Dat is immers een waarheid naar de Schrift, die men veelvuldig bij onze vaders vindt. Maar m.i. ziet deze uitdrukking op de prediking der beloften, die volgens de synode *alleen* aan de uitverkorenen gepredikt mogen worden. Dus dat in de bediening des verbonds de beloften zich niet verder uitstrekken dan in het wezen. En daarmee ben ik het niet eens! Daartoe wil ik je eens iets voorlezen van Erskine.

Gijs. Wat heb je daar?

Henk. 'n Preek over Exod 20:23. Hij schrijft, dat God als een wijs Bouwmeester eerst het fundament des geloofs in een *belofte* legt, zeggende: Ik ben de Heere uw God; en dan voegt Hij de *plicht* van te geloven daarbij..... eerst doet Hij een *belofte* van genade en dan geeft Hij ons door Zijn gebod het recht om dezelve te mogen aannemen⁶⁰). Dus: belofte en gebod gaan samen. „Nu moet het fundament des geloofs zich zo wijd uitstrekken als deszelfs gebod, ten ware men zeggen wilde, dat God de mens gebiedt te geloven, zonder hem een fundament te geven, waarop hij geloven zal⁶¹). Daarom zegt Erskine: Indien wij de belofte scheiden van het gebod om te geloven dan scheiden wij hetgeen God heeft *samengevoegd*⁶²).

Gijs. Dan gaat de Synode geheel in tegen onze Erskines!!

Henk. Juist, maar het strijd ook met onze belijdenisschriften, die zeggen, dat deze belofte „*alle volkeren en mensen*, tot welke God naar Zijn welbehagen Zijn Evangelie zendt, *zonder onderscheid* moet verkondigd en voorgesteld worden, met bevel van bekering en geloof⁶³).

Gijs. Dat is de zelfde lijn als bij Erskine; eerst de belofte aan

allen prediken, en daarbij voegen het gebod. Dus: belofte en gebod gaan samen!!

Henk. En dat het strijdt met de Schrift, hebben we reeds gezien, toen ik aantoonde, dat de belofte aan alle hoorders gepredikt moet worden. Ook hebben we gezien uit Gen. 12:3 en Gal. 3:8, — en denk ook Gen. 3:15, — dat het Evangelie „een vrije belofte” is. Zeg ik dus: de belofte is alleen voor de uitverkorenen, dan betekent dit tevens.....

Gijs. Dat het Evangelie alleen voor de uitverkorenen is!

Henk. Onze vaders hebben hierover duidelijk gesproken. Ds. Kersten haalt in zijn Dogmatiek Justes Vermeer aan, die schreef: „Het Evangelie bestaat uit loutere beloften”⁶⁴). v. d. Groe leert ons: „dat het hele Evangelie, zoals de Heere dat aan alle arme zondaren laat verkondigen enkel in beloften Gods bestaat”⁶⁵).

Zo spreken ook Hellenbroek⁶⁶), Voetius⁶⁷), Witsius⁶⁸), Owen⁶⁹), Binning⁷⁰), Erskine⁷¹) enz., terwijl de Catechismus op de vraag: Wat is dan een christen nodig te geloven? als antwoord geeft „Al wat ons in het Evangelie beloofd wordt”⁷²), waaruit dus duidelijk blijkt, dat de beloften ons voorgesteld worden ter geloofsomhelzing.

Ook de aanbidding van Christus geschiedt door Gods Woord als een Woord der belofte.

Gijs. Hoe zeggen onze vaders dit?

Henk. Olevianus zegt: „Wij kunnen Christus niet omhelzen, tenzij in de beloften”⁷³). „Want het eigenlijke voorwerp des geloofs is de liefde of goedheid Gods in Christus aangeboden door de genadige belofte des Evangelies”⁷⁴).: Owen (Het geloof „omhelst Christus als in de beloften voorgesteld”⁷⁵). Teellinck: Zo moeten wij hier gedenken, dat de Heere Jezus Christus, met al Zijn verdiensten, die wij moeten aangrijpen, en derwelker wij moeten deelachtig worden, zouden wij behouden worden, ons van God in Zijn H. Evangelie niet anders aangeboden wordt, dan inwege van belofte, als Gen. 3:15, Hd. 3:22, 10:43⁷⁶).

Gray zegt: „Ik nodig u..... Christus te omhelzen, die u in de beloften om niet wordt aangeboden”⁷⁷). Erskine: „En het onmiddellijk voorwerp, waarin deze Christus ons wordt voorgesteld, is de belofte”⁷⁸). Zo zouden we door kunnen gaan. Onze vaders worden het niet moede ons voor te houden, dat Christus aangeboden wordt in de belofte van het Evangelie. *Gijs.* Dus dan betekent de regel eigenlijk: „de wet tot allen, het Evangelie alleen voor de uitverkorenen.”

Henk. Juist. En uit deze regel trek ik 3 gevolgen:

1. ze is in strijd met de Schrift, die zegt: Predikt het Evangelie aan alle creaturen.

2. het gelovig gebruik der beloften wordt tegengegaan.

3. men scheidt de wet van het Evangelie.

Gijs. Wat bedoel je daarmee, dat deze stelregel het gelovig gebruik der beloften tegengaet.

Henk. Als de beloften er alleen zijn voor de uitverkorenen, dan mag ik er alleen werkzaam mee zijn, als ik weet, dat ik een uitverkorene ben. Wanneer weet ik dat? Alleen door het getuigenis en de gaven des Geestes, zegt Calvijn⁷⁹). Die deze zekerheid niet bezitten worden dus door deze stelling afgehouden van de beloften. Hoe geheel anders de Schrift. Die richt zich tot allen. In welke moeilijkheden we ook verkeren, er is 'n belofte om mee werkzaam te zijn. Zijt ge afkerig? Dan is er 'n belofte in Jer. 3:22. Hebt ge 'n blinde ziel. Dan is er 'n belofte in Jes. 42:16 enz. Lees hiervoor Erskine's De zwan-gere belofte eens na, (blz. 223—225).

Gijs. Ja, dat is iets heel anders.

Henk. De Heere gebruikt vaak beloften om ons op te wekken b.v. Zoekt, en gij zult vinden. Volgens de nieuwe leer is de belofte van „gij zult vinden” echter alleen voor de uitverkorenen. Dan komt echter ook de eis van „zoekt”, alleen tot de uitverkorenen, want deze woorden werden tot de zelfde hoorders gericht. Dus: „Uitverkoren, zoekt, want gij zult vinden”. Hoe geheel in strijd met de Schrift, die tot het hele volk van Juda en Benjamin, uitverkorenen en verworpenen, zegt „en zo gij Hem zoekt, Hij zal van u gevonden worden (2 Kron. 15:2). De Schrift sluit dus niemand uit. Wij mogen dus komen alleen op grond der beloften, zegt Olevianus⁸⁰). Want als we ons recht moeten gronden op de verkiezing, dan storten we — waar-schuwt Appelius — in een zee van twijfelmoedigheid⁸¹).

Gijs. En wordt door deze „regel” ook de wet gescheiden van 't Evangelie?

Henk. Ja. Want volgens die regel komt de wet tot allen, het Evangelie alleen tot de uitverkorenen. De Heere heeft echter wet en Evangelie samengevoegd. Ja, de wet wordt zelfs ingeleid met Evangelie-genade, in de woorden: Ik ben de Heere uw God, zegt Boston ons⁸²). En de grote hervormer Luther heeft gewaarschuwd wet en evangelie niet te scheiden en geleerd, dat God ze overal bij elkaar geplaatst heeft. Waar één van de twee onder gaat, gaat ook de ander onder; en waar de één recht geleerd wordt, brengt ze ook de ander mee. „De wet kon van zichzelf niet recht gepredikt en erkend worden; het N. Testament, het Evangelie, moet aanwijzen, openen en verlichten”⁸³).

Gijs. Dan zegt Luther het precies zo, als later v. d. Groe het geleerd heeft, die zegt, dat de kracht van de preek ligt in de rechte samenvoeging van wet en evangelie. Hij gaat zelfs zo ver om te zeggen, dat men ze door ze te ver te scheiden „voor altoos de doodsteek” geeft⁸⁴).

Henk. Zo is het. Men scheidt niet, wat God samengevoegd heeft. Helaas, wat zijn we ver weg, dat men dit alles niet meer ziet en het Evangelie door beperkingen en voorwaarden zo gaat vervormen, dat het geen Evangelie meer is. Beide, wet en evangelie, wil de Heere gebruiken om zondaren te bekeren.

Gijs. Als ik dit alles naga, dan is de stelregel: de belofte alleen tot de uitverkorenen 'n dwaling met ernstige gevolgen.

Henk. Ja, en ik geloof, dat ook onder de predikanten hiervoor de ogen opengaan, zonder dat men dit ronduit durft te zeggen. Ik bemerk dat, doordat men deze regel niet veel meer aanhaalt. En doordat men: de belofte alleen tot de uitverkorenen vangt door 'n zinnetje met 'n geheel andere strekking n.l. de beloften zijn *vermaakt* aan de uitverkorenen (vgl. b.v. nu weer het artikel „Opheldering”). En met de stelling, dat de beloften alleen aan de uitverkorenen zijn *vermaakt*, stemmen ook wij van harte in.

7

ONZE VERANTWOORDELIJKHEID.

Henk. En nu zal hetzelfde Evangelie de één een reuk des doods ten dode zijn, en een ander een reuk des levens ten leven.

Gijs. Inderdaad, het zal de verworpenen een reuk des doods zijn.

Henk. Ik zou de aandacht niet zo vestigen op de verwerping. Dat wekt de gedachte op, als zou de schuld liggen bij de *verwerping*. Terwijl toch de schuld ligt bij de *mensen*, die — zoals de kanttekening opmerkt — „door hun eigen moedwilligheid zich daartegen stellen”⁸⁵). De schuld ligt bij ons; in onze vijandschap tegen God verwerpen we het Woord Gods.

Gijs. Maar de verworpenen kunnen toch niet zalig worden. Verlies jij niet uit het oog, dat we totaal onmachtig, ja dood zijn? En toch blijft 'n mens verantwoordelijk.

Henk. Zeker, 'n mens is verantwoordelijk voor zijn daden. Maar als je de mensen geen andere boodschap brengt als van verkiezing en onmacht, en hun niets aan te bieden hebt, is het niet te zien hoe dat we zo verantwoordelijk kunnen zijn ten aanzien van het Evangelie, (Joh. 15: 22).

Gijs. Zijn we dan niet onmachtig, dood in de zonden?

Henk. Welzeker, maar we zijn geen „stokken en blokken”⁸⁶). Wij zijn redelijke schepselen, die verantwoordelijk zijn voor hun daden.

Gijs. Al erken ik dat we geen stokken en blokken zijn, aan de andere kant is het toch waar, dat we in Efeze 2: 1 lezen, dat we van nature dood zijn door de misdaden en zonden.

Henk. En wat dat nu precies betekent, kun je in dat zelfde hoofdstuk lezen, n.l. een leven naar de eeuw dezer wereld, dat is zoals wereldse mensen leven. Een doen van de begeerlijkheden des vlezes en der gedachten. Dat dood zijn betekent dus meer dan wat jij zegt. Jij zegt, dat we onmachtig zijn De Schrift spreekt niet alleen van onze onmacht, maar ook van onze *onwil*. Van onze vijandschap, die zich uitleeft in zijn bittere haat tegen God.

Gijs. Nu ja, dat wil ik toegeven.

Henk. Maar 't is toch een feit, dat je het daar nimmer over hebt. En wat ik daar gezegd heb, geldt ook — helaas — voor de mensen, die een historisch geloof hebben; al weet ik, dat deze mensen het niet zo uitleven. En nu is er gevaar dat men voor de historisch gelovigen, als het ware 'n positie gaat zoeken, tussen de wereld en Gods volk. Zo hoorde ik laatst één onzer predikanten verklaren dat zulke mensen waren als bomen vol bladeren, maar zonder vruchten, terwijl deze prediker daarnaast de slechte bomen met slechte vruchten en de goede bomen met goede vruchten zette. 't Is echter maar één van tweeën. Goede of slechte vruchten, haters Gods of liefhebbers Gods.

Gijs. Nu, die kant wil ik niet op, dat weet je wel.

Henk. Maar 't is begrijpelijk, dat men tot zo'n standpunt gaat neigen. Wie uitgaat van de verkiezing en het Evangelie beperkt, wel de onmacht, maar niet de onwil naar voren brengt, raakt in moeilijkheden met onze verantwoordelijkheid t.o.v. het Evangelie en loopt daardoor gevaar een aparte positie voor de belijdende leden met een historisch geloof in te gaan ruimen. In vroeger dagen is er in Amerika ook een geacht godgeleerde geweest, die er tenslotte toe kwam de onbekeerde leden recht te geven op het Avondmaal, als ze netjes leefden⁸⁷). Die ging dus nog verder!!

Gijs. Ja, dat is wel heel erg.

Henk. Hoe geheel anders de Schrift. Die kent slechts een door genade aannemen van het Woord b.v.: „Die Zijn Woord gaarne aannemen”, of een verwerpen tegenstaan daarvan: „Gij wederstaat altijd de H. Geest”. Een derde weg stelt de Schrift ons niet.

Gijs. Maar je wilt de kerkleden toch niet inschakelen bij de verwerpers van Gods Woord?

Henk. Maar toch ook niet bij hen, die het door 't zaligmakend geloof aannemen?

Gijs. Neen, dat gaat ook te ver.

Henk. Het historisch geloof mist het vertrouwen des harten, is dus in de grond der zaak een verwerpen van God. Ernstig moet dit voorgehouden worden, opdat er geen rusten kome op een historisch geloof. Al dat uitgaan van de verkiezing leidt bij velen tot een zich niet verantwoordelijk gevoelen en een valse gerustheid.

Gijs. Ja, ja, en nu maar uitgaan van het Evangelie?

Henk. Ja, uitgaan van het Evangelie.

Gijs. Dacht je soms, dat de Apostelen gepredikt hebben, zoals jij dat nu voorstaat. Zij hebben het de mensen voorgehouden, gelijk thans gelukkig nog gedaan wordt: „Jacob heb ik liefgehad en Ezau heb ik gehaat.” Dat Goddelijk Welbehagen hebben onze leraren de gemeenten voor te houden.

Henk. Inderdaad, dat Goddelijk Welbehagen moet gepredikt worden, maar *niet* als uitgangspunt. Hoe de apostelen gepredikt hebben, kunnen we zien als we het boek der Handelingen nagaan.

Gijs. Ja, laten we dat maar eens doen.

Henk. Goed. Hand. 2 geeft de prediking op de Pinksterdag. Deze rede heeft als inhoud: Christus. Is dus Evangelieprediking tot ieder, want „zo wete dan het *ganse* huis Israëls” en „een *iegelijk* van u worde gedoopt”, maar geen woord staat er over de verkiezing. Hand. 3 predikt evenzo Christus als de Vorst des Levens (vs. 15), spreekt *allen* aan: Gij Israëlietische mannen (vs. 12), dat Hij een *iegelijk* van u afkere van uw boosheden (vs. 26) maar geen woord over de verkiezing. Daarna lezen we in Hand. 7 van de rede van Stefanus, die niet spreekt over de verkiezing, maar de geschiedenis nagaat, waaruit blijkt, dat het volk altijd de H. Geest wederstaan heeft. Hand. 8: 35 zegt, dat Filippus Jezus verkondigde. Hand 9: 20 Paulus predikte terstond Christus. Petrus predikte aan Cornelius Christus (Hand. 10: 34-43). In Hand. 13 lezen we de prediking van Paulus te Antiochië. Altijd, dus ook hier, predikt hij Christus. Hij spreekt hen allen aan en zegt: „Tot u is het woord dezer zaligheid gezonden.” Niets lezen we over de verkiezing. Zo zouden we door kunnen gaan. Zie het zelf maar eens na. Als er werkelijk voor de onbekeerden geen boodschap is, dan was Paulus niet op reis gegaan, want die heidenen waren allen onbekeerd. Maar Paulus heeft het Evangelie verkondigd aan hen die het verwierpen, zowel als

aan hen, die het door genade aannamen. En daar de Schrift onze enige regel is, hebben we ons daar aan te houden.

Gijs. Maar Gods Woord leert ons ook de verkiezing. Ik weet wel dat de brief aan de Romeinen niet direct een preek is, maar in Rom. 9 lezen we toch van de praedestinatie; Jacob heb ik liefgehad en Ezau gehaat. En in het boek der Handelingen; dat er zovelen geloofden, als er verordineerd waren tot het eeuwige leven. (13: 48).

Henk. Ik heb niet gezegd dat de verkiezing *verzwegen* moet worden! Ze mag niet vooropgaan en daar lever jij weer een bewijs toe, want de verkiezing wordt niet in Rom. 1 besproken, maar in Rom. 9. En let daar eens op het verband. Paulus ziet daar terug in de geschiedenis van Israël, hoe de Heere Zijn woord vervult: Gods Raad is de grondslag, het fundament van alles. Maar niet het *uitgangspunt*. Denk er nu goed aan, dat we het hebben over de *plaats* van de verkiezing in de *prediking*. Want in de Dogmatiek behandelen we eerst de verkiezing en daarna pas de roeping. En wat Handelingen 13: 48 betreft, daar staat, dat degenen, die de Heere uitverkoren had, tot het geloof kwamen. Dus door de prediking des Woords volvoert de Heere zijn Raad. De uitverkorenen komen tot het geloof, de verworpenen verwerpen moedwillig Gods Woord. Dus achteraf, uit de vrucht der prediking zien we, wie de Heere verkoren heeft.

Vanwege het misbruik, dat van deze tekst gemaakt wordt, waarschuwt Calvijn: „Wederom, aangezien vele mensen zich in allerlei verwarde en moeilijke overdenkingen verdiepen. zodra zij in hun zaligheid in de verborgen Raad Gods gaan zoeken, zo moeten wij weten, dat Gods verkiezing alleen door het geloof bevestigd wordt, opdat onze harten zich tot Christus zouden keren, als de vastigheid der verkiezing, en *geen andere zekerheid zoeken, dan die ons in het Evangelie geopenbaard is.*”

Gijs. Maar hoe wil je het dan met de uitverkiezing?

Henk. De Heere predikt ons allen Zijn wet en Evangelie. Door die prediking volvoert de Heere Zijn Raad. Zij, die God zo tot het geloof brengt, worden gebracht tot de bron der verkiezing, om het uit te roepen: „'t Is door U, door U alleen, om het eeuwig welbehagen.” Daarin mogen zij de diepten van Gods barmhartigheid aanbidden. Zo is dus de verkiezing de grondslag, die „met de geest des onderscheids en met Godvruchtige eerbiedigheid gepredikt”⁸⁸ moet worden. Maar waarom wil je dat Zondag aan Zondag de verkiezing voor bekeerd en onbekeerd voor op moet gaan?

Gijs. Ja, ik meende dat dit volgens Gods Woord was.

Henk. Arnoldus Rotterdam⁸⁹) houdt ons voor, dat dit leerstuk behandeld moet worden als een verborgenheid, met voorzichtigheid en met inachtneming van tijd en gelegenheid. Hoe velen komen door een *verkeerd* gebruik van de verkiezing tot een totale lijdelijkheid, zodat zij geen oog meer hebben voor de middelen. De Schrift leert ons echter nooit dat we verloren gaan omdat we niet-uitverkoren zijn. Er staat niet: „en zij hebben niet in kunnen gaan, omdat zij verworpen waren, maar... door hun *ongeloof*”. Slaat ze voor Mijn voeten dood, die *niet gewild* hebben, dat Ik Koning over hen was. Wij gaan dus door *eigen schuld* verloren. Calvijn zegt dan ook, dat we liever in de verdorven menselijke natuur de oorzaak der verdoemenis moet zoeken dan in Gods praedestinaties⁹⁰). En weet je wat het merkwaardigste is?

Gijs. Wat bedoel je?

Henk. Dat in 1930 de Ger. Gemeenten deze gevaren heel goed inzagen, toen men ds. Overduin aanklaagde, die (volgens de beschuldiging) „één wil, de wil des besluits leerde”. Tegen hem werd aangevoerd, dat die „prediking neemt al te zeer weg de verantwoordelijkheid van de mens. Door het op de achtergrond stellen van de wil des bevels [dat is dus: Wet en Evangelie S.] en het eenzijdig voorstellen van de eeuwige raad Gods [dat is dus de praedestinaties S.], wordt die prediking oorzaak ervan, dat velen achter hun onmacht wegschuilen”.⁹¹) De weg, waarvoor men vroeger waarschuwde, gaat men nu zelf op. Vroeger waarschuwde men in De Saambinder: „Voor al de supraleer vraagt voorzichtigheid, opdat de mens niet nederzittende in lijdelijke onmacht. God beschuldige”,¹²) terwijl men thans het supra steeds naar voren hoort brengen. Men ziet als 't ware in ons midden de invloed van Maccovius, met Zijn „Gods verborgen wil is Gods eigenlijke wil”.⁹³)

Gijs. Als ik je goed begrijp, wil je het leerstuk der praedestinaties met voorzichtigheid en matigheid zien gebruiken. Uitgaan van het Evangelie, en wijzen op het Welbehagen Gods als de enige bron der zaligheid. Zodat de praedestinaties het einde is, waarin God op het hoogst verheerlijkt wordt en de mens op het diepst vernederd.

Henk. En juist omdat er 'n verkiezing is, wordt het Evangelie verkondigd en zullen nog zondaren zalig gemaakt worden. Zo zien we hier — om met Calvijn te spreken — als we dit leerstuk behoorlijk en matig behandelen de onmetelijke *goedheid Gods*.⁹⁴) We lezen: Jacob heb ik liefgehad. Door het geloof heeft Jacob die liefde mogen zien, zich mogen verlustigen in die fontein der eeuwige verkiezing. Ezau heb ik gehaat.

Ezau was verworpen. En toch ging hij verloren door eigen schuld. Heeft hij niet moedwillig zijn eerstgeboorterecht verkocht; huwde hij niet heidense vrouwen, was zijn lust niet in de wereld. En toch heeft zowel Ezau als Jacob het teken der besnijdenis ontvangen, is hun dus, gelijk Calvijn opmerkt, de belofte aangeboden.⁹⁵) Jacob mocht deze uit genade geloven, maar Ezau keerde zich af. Nu komt de Heere ook tot ons met Zijn Evangelie. Dan behoeven wij niet eerst te weten of we verkoren of verworpen zijn. Want de Heere richt zich tot *alle* hoorders, en we hebben gebruik te maken van de middelen, „door welke God *beloofd* heeft deze dingen in ons te werken”, gelijk de belijdenis zegt.⁹⁶)

8.

EEN WELMENENDE ROEPING

Gijs. Velen gebruiken de middelen, maar blijven onbekeerd: want God hoort de *zondaars* niet.

Henk. Dit woord der Farizeërs ziet op „'n goddeloos of 'n openbaar verachter van Gods wet” (Kanttek.). Zou met het woord „zondaars” alle mensen bedoeld worden (want wij zijn allen zondaars) dan zou God niemand horen. En dit is de bedoeling hier niet. We weten van onbekeerden wier gebed verhoord is, zoals Ismaël (Gen 21:17). God zag zelfs het berouw van Achab (1 Kon. 21:29).

Gijs. Wat is dan de oorzaak, dat gebeden niet verhoord worden?

Henk. Jacobus (4:4) zegt: „Gij ontvangt niet, omdat gij kwalijk bidt”. Wij behoren te bidden in 't geloof, niet twijfelende (Jac. 1:6). Want wie zal geloven, dat hetgeen hij zegt, geschieden zal, het zal hem geworden, zo wat hij zegt (Lucas 18) (Marcus 11:23). De schuld ligt bij ons. Soms beproeft de Heere het gebed.

Gijs. Maar wie kan dan bidden?

Henk. We mogen vragen: „Heere, leer ons bidden.” En Hij, die Ismaël gehoord heeft, Die de jonge raven hoort, als ze tot Hem roepen, wil ook ons horen. En als we niet verhoord worden, laten we dan eens eerlijk met ons zelf zijn. Is ons gebed geen sleur? Heeft de wereld niet de overhand in ons hart? En wie zal dan niet moeten erkennen: Ik ben de schuldige! Veel te weinig wordt dit naar voren gebracht. Waardoor de voorstelling ontstaat van „de gewillige zondaar en de onwillige God.”

Gijs. Wat bedoel je daarmee.

Henk. Dat er te weinig op Gods gewilligheid en op onze onwil gewezen wordt.

Gijs. Ja, maar zou de Heere wel gewillig zijn?

Henk. Natuurlijk! Heeft de Heere Jezus ooit iemand afge-
wezen, die met zijn noden tot Hem kwam. Hij roept ons toe:
„bid” en belooft daarbij: „en gij zult ontvangen”. Ach *Gijs*,
zoek de schuld nooit bij God, maar altijd bij jezelf.

Gijs. En onze onmacht dan?

Henk. Heel droevig is het, dat het beroep op onze onmacht
meestal gebruikt wordt om daarmee Gods eis terzijde te stellen.
Terwijl het toch noodzakelijk is om onze onmacht bij bevinding
te leren kennen. Want we zijn totaal onmachtig. We mogen
echter Hem aanroepen, bij wien alle kracht en macht is; en
Die ons zelf daartoe nodigt met de woorden: „Doe uw mond
wijd open en Ik zal hem vervullen.”

Gijs. Maar nu zegt men, dat jullie 'n machtig zondaar en een
onmachtig God leren.

Henk. Ik vind die uitdrukking, afkomstig van ds Smits uit
Zwolle, vreselijk. Hoe kan men spreken van 'n onmachtig
God, wáár Hij het is, Die het Begin, de Voortgang en het
Einde is onzer zaligheid.

Gijs. Ja, maar jullie leggen te veel nadruk op de menselijke wil.

Henk. Wij zeggen het, zoals de Schrift dit voorhoudt: Gij
wilt tot Mij niet komen: die niet *gewild* hebben, dat Ik Koning
over hen was, enz.

Gijs. Nu, laten we aannemen, dat God *alle* hoorders roept.
Maar, dan is die roeping *niet* welmenend.

Henk. Niet welmenend? En de Heere heeft met een eed
betuigd geen lust in onze dood te hebben. De Heere Jezus heeft
geweend over Jeruzalem. Zou de Heere ons roepen, ons Zijn
Zoon aanbieden, *zonder het te menen*? Dat is niet alleen in
strijd met onze belijdenis,⁹⁷⁾ maar zelfs godslasterlijk.

Gijs. De Heere Jezus weende en sprak naar Zijn menselijke
natuur.

Henk. Als de Heere Jezus iets zei, dat Hij niet meende, is dat
altijd onoprecht, naar welke natuur dit ook moge zijn. Bo-
vendien is reeds op de Dordtse Synode opgemerkt, „dat Chris-
tus hier aangemerkt moet worden als God en mens, Die naar
Zijn Godheid verklaart.”⁹⁸⁾ Zó ook Calvijn en Justus Ver-
meer.

Sheppard zegt dan ook: „De Heere is *oprecht* in Zijn ver-
zoeken” maar „Dat wat uw hart van de liefde afhoudt, is dat
gij zegt: de Heere *meent het niet* met mij.”⁹⁹⁾ De Heere wil
door Zijn goedheid het hart van de van Hem vervreemde mens
overwinnen, zegt Luther¹⁰⁰⁾.

Gijs. Maar hoe moet het dan met de verkiezing?

Henk. De Heere heeft van ons niet gevraagd dit te kunnen

verklaren. Hij komt tot ons met Zijn geopenbaarde wil; daar-
aan hebben we ons te houden¹⁰¹⁾ en daarna zal Hij ons
ook oordelen. Wie gaat redeneren en verklaren, en niet de
weg des geloofs bewandelt, voor die is de verkiezing *een dode-
lijk doolhof*, zegt Calvijn¹⁰²⁾. Ook Luther waarschuwt om met
al dat navorsen niet te vallen „in de kloof der verschrikking
en wanhoop”¹⁰³⁾. Burmannus zegt: „Noch God betoont zich
geen veinzer te zijn, door de verworpenen zijn genade en za-
ligheid aan te bieden”, als hun „de beloften der zaligheid en
des levens voorgedragen worden”. Want Hij stelt „de ver-
worpenen haar plicht ernstiglijk voor”¹⁰⁴⁾. Wat doen de ver-
worpenen echter? Moedwillig verwerpen ze de hun aange-
boden genade en gaan zo door eigen schuld verloren.

Gijs. Zou de Heere dan ook mij roepen?

Henk. Welzeker *Gijs*. Waarom geloof je, dat het woord der
wet jou geldt. Is het niet, omdat het *alle* mensen geldt, dus
ook jou. Welnu, zegt Boston, waar het Evangelie alle men-
sen geldt, geldt het ook u¹⁰⁵⁾. „Dewijl God dan door zijn
knechten u Zijn beloften laat verkondigen en u immers niet
uitsluit, waarom zoudt gij dan zo dwaas zijn, dat gij uzelf
door ongeloof zoudt willen uitsluiten van de beloften, waarvan
God zelf u niet uitsluit?”, houdt de godvrezende Teellinck
ons voor¹⁰⁶⁾.

Gijs. Door ongeloof mijzelf uitsluiten? Maar ik kan niet ge-
loven.

Henk. Dan geeft v. d. Groe de raad, dat dewijl wij niet kun-
nen komen met het geloof, wij tot Christus zullen komen *òm*
het geloof¹⁰⁷⁾. Als ik de prediking dier oude godgeleer-
den naga, wat is dan thans de prediking arm. Nog onlangs
hoorde ik een preek, waarbij slechts met één zin de onbekeer-
den werden toegesproken en toegewenst: „Och, mocht ge
eens in de verootmoediging komen”. Die wens is goed,
maar..... de Schrift spreekt meestal in de vorm van 'n eis En
hoeveel *meér* hadden onze vaders in hun schriftuurlijke pre-
diking tot de onbekeerden te zeggen.

Gijs. Noem eens wat op.

Henk. Ik heb hier 'n preek van R. Erskine over Openb. 2:10.
Zijt getrouw tot de dood. Van de toepassing aan onbekeerden
wil ik je 'n stuk voorlezen.

„Wel, zegt gij, ik ben niet getrouw; ik heb nog geen geloof
en getrouwheid, daarom kan ik nog niet komen, zolang ik daar-
toe niet bevoegd ben”. Wel, mens, meent gij, dat gij geloof of
getrouwheid zult hebben, vóóordat gij daarom tot Christus
komt. Hij is het, Die beide dingen werkt, en omdat gij niets
hebt, wordt gij genodigd tot Christus te komen om alles wat

gij mist. Als gij van de markt van vrije genade wegblijft zolang gij geen geld in uw hand hebt, of totdat gij geloof en getrouwheid kunt medebrengen, zult gij te laat komen; gij zult dan een dag nadat de markt is afgelopen komen, en de deur zal voor u gesloten zijn. Daarom, kom, arme ziele; kom nu, zoals gij zijt, want „nu is het de welaangename tijd nu is het de dag der zaligheid”. Nu zegt Hij: „Kom herwaarts tot Mij: wend u naar Mij toe, geloof in Mij”. Al zijt gij tot nu toe nog zulk een werkeloos zondaar geweest, en al zijt gij tot op dit ogenblik een dode zondaar, en al is uw hart zo hard als een steen, nochtans: Hoor en uw ziel zal leven; hoor wie Hij is, die tot u spreekt, zeggende: kom herwaarts tot Mij; Ik ben de Opstanding en het Leven; die in Mij gelooft zal leven, al ware Hij ook gestorven”. O, zie op de God aller kracht en genade, dat Hij Zijn Woord krachtig moge maken. Hij, die zegt: „Zijt getrouw” is die God, die bij de eerste schepping heeft gezegd: „Zijt vruchtbaar en vermenigvuldig”; en gelijk Hij gesproken heeft, zo is het ook tot op deze dag geschied. Nu, zo zegt Hij ook hier, als de Schepper van de nieuwe schepping: „Zijt getrouw”. O, zeg gij dan: „Amen, Heere, zo zij het”, verander gij de genade, die in Uw Woord is, in genade in mijn hart en leven”. Hoor dan, lieve ziele, en overweeg, Wie het is, Die van de hemel tot u spreekt en die u eerst tot het geloof, en dan tot getrouw zijn roept, namelijk, Hij, Die beide kan geven, en die gewilliger is, om een gever te zijn, dan gij om te ontvangen. Wijs niet beiden de gift en de Gever af, zeggende: Hij spreekt niet tot mij. Ja, Hij spreekt tot u, man, en tot u, vrouw; tot u in het bijzonder, beiden jongen en ouden wel, wat zegt Hij dan? Wilt gij weten, wat gij hebt te doen? Dit is het werk Gods, dat gij gelooft; daarom kom tot Mij; kom tot Mij, om alles voor u te doen”¹⁰⁸). *Gijs.* Ja, zó hoor je niet meer prediken.

Henk. Maar wat is het erg, als die ontfermingen Gods niet meer voorgehouden worden. Mozes zag er iets van, toen de Heere uitriep: „Heere, Heere God, barmhartig en genadig, lankmoedig en groot van goedertierenheid”. Dat Gods knechten toch maar veel goeds van die God mochten spreken, opdat arme, onwillige zondaren — onder de bediening des Geestes — tot Hem de toevlucht mochten nemen. Want anders geldt wat Calvijn zegt „dat onachtzaamheid van profeten en leraren bijna gelijk is aan verraad, daar zij willens en wetens door hun zwijgen de zielen laten omkomen. Paulus riep het uit: „Wij dan kennende de schrik des Heeren, bewegen de mensen tot het geloof”. Hij zag erop, dat wij allen geopenbaard moeten worden voor de rechterstoel van Christus. Daarom is de

kwestie over de Evangelieprediking van zo'n ontzettend belang. Zo, dat Paulus schrijft, dat al ware het een engel uit de hemel, die een ander Evangelie bracht, hij vervloekt zou zijn. Het gaat om de zielen der hoorders, om eeuwigheidsbelangen. Dat had Paulus op het oog toen hij schreef: „Wij dan als gezanten van Christus wij bidden U, laat u met God verzoenen.” Dat, *Gijs*, blijft de taak van Gods knechten, ook in onze dagen, want deze prediking berust op het onwankelbaar getuigenis van Gods Woord. Ik hoop, dat je de waarheid en noodzakelijkheid daarvan nu mag inzien.

Daar met de uitgave dezer brochure een groot bedrag is gemoeid, hebben wij een kas gevormd. Zij, die ons hierbij willen helpen, worden verzocht hun gave over te maken op giro-nummer 546078 (K. v. Ginkel, Julianastraat 43, Veenendaal).

AANTEKENINGEN.

De werken van Erskine zijn geciteerd volgens de uitgave van Höveker (1855). Ook bij de andere boeken lette men steeds op de juiste uitgave, omdat bij een andere uitgave ook het nummer v. d. blz. anders kan zijn.

1) W. Teellinck. Het Nieuwe Jeruzalem 1929, blz. 29. 2) Jes. 65 : 2. 3) H. Binning, Ettelijke gronden v. d. Chr. Religi, 1882, blz. 180. 4) Matth. 23 : 37. 5) Rom. 11 : 21. 6) De Saambinder van 24 Maart 1949. 7) De Saambinder van 28 April 1927. 8) Witsius, Twist des Heeren met Zijn Wijngaard, blz. 467. 9) Openb. 16 : 7. 10) Calvijn in de uitlegging van 2 Cor. 6 : 1. 11) aangehaald bij Sepp. Het Godgeleerd Onderwijs, deel 2, blz. 484. Maresius wijst er tevens op de beslissing in verschillen niet over te laten aan curatoren!! 12) R. Kok, Het aanbod van Gods Genade, blz. 11. 13) Origenes leefde ± 200. De leer van de apokatastatis houdt in de uiteindelijke zaligheid aller mensen. Volgens E. Brunner moet hierop ook de leer van K. Barth uitkomen (Brunner, Die Chr. Lehre von Gott I. 1946, blz. 379). 14) De Saambinder van 9 Febr. 1950. 15) Erskine, De zwangere belofte en haar vrucht, blz. 71. 16) Calvijn op Hand. 2 : 39. 17) Erskine, De zwangere belofte, blz. 23. 18) Calvijn op Hand. 3 : 25. 19) Calvijn op Hand. 13 : 32. 20) Kanttek. op 2 Cor. 1 : 20. 21) Th. v. d. Groe, Beschrijving v. h. oprecht en zielzaligend geloof, uitgave Praag, blz. 151. 22) Institutie 3—13—4. Calvijn op Hebr. 11 : 32 „Want hoewel God waarachtig blijft, al ware het, dat wij al te zamen ongelovig waren, nochtans maakt ons ongelooft, dat ons de beloften onnut zijn, dat is te zeggen, dat ze ons het beloofde inderdaad niet bewijzen”. 23) De Saambinder van 24 Aug. 1950. 24) Olevianus. Apostolische Geloofsbelijdenis en wezen van het Genadeverbond 1868, blz. 488. „De beloften zijn nodigingen tot Christus.....; dewijl Christus zich in de beloften met al Zijn goed aanbiedt en de zondaar dus tot Hem moet komen”. 25) Koelman, De natuur en gronden des Geloofs, (uitgave Tulp), blz. 146, 147. 26) Lodensteijn, Heerlijkheid van een waar Chr. Leven, uitgave Groen, blz. 20. „Hierom biedt Hij Zijn genade in Zijn belofte eenvoudig aan; en niemand heeft te twijfelen of het hun ook aangaat”. 27) Teellinck, Levendmakende kracht van Gods beloften, 1772, blz. 68—70. 28) E. Erskine, De regenboog des verbonds, blz. 89. 29) De Saambinder van 30 Maart 1950 „Een andere gemeente vraagt het oordeel van de classis over het lezen in de gemeente van preken van Erskine, Calvijn, Gray en Watson. Dit in verband met het optreden van ds. Kok”. 30) Erskine, De zwangere be-

lofte, blz. 86. 31) als 28. 32) Erskine, preek over Exod 20 : 2, 3, blz. 124. Zie ook De zwangere belofte, blz. 28. 33) Erskine, preek over Openb. 7 : 17, blz. 187. 34) Institutie 4-14-7. 35) Rutherford, Christus stervende, uitg. Buurman & Kler, dl. 1, blz. 340. 36) Calvijn, Institutie 3-24-17. 37) Ursinus, Schatboek, 1736, dl. 2, blz. 17. 38) Durham, Christus gekruist, 1926, blz. 168. 39) Erskine De verzekering des geloofs (Hebr. 10 : 19-22), blz. 60. 40) Durhan, Christus gekruist, blz. 162. 41) Olevianus, Op Geloofsbelijdenis enz., blz. 181. 42) Ren E. Erskine, Het verbond der Genade, vr. 83. 43) A. Gray, De verborgenheid des Geloofs ontsloten, uitgave Hertog, blz. 164. 44) Calvijn op Hebr. 4 : 1. 45) Erskine, De verzekering des geloofs, blz. 60. 46) Th. Avinck, Practicale Verhandelingen, 1784, blz. 207. 47) Olevianus, Apost. Get. belijdenis, blz. 502. 48) 5 art. tegen de Remonstranten, hoofdstuk 2, art. 3. 49) R. en E. Erskine, Het Verbond der Genade, vraag 94. 50) artikel v. Oorthuys in „Onder Eigen Vaandel”, 1937. 51) E. Erskine, Preken (uitg. Buurman & Kler) dl. 3, blz. 159. 52) Olevianus, Apost. Gel. belijdenis, blz. 494. 53) Hoofdstuk 3 en 4, art. 5 en 6. 54) zie De Saambinder van 25 Juni 1931. 55) aangehaald bij Erskine in zijn preek over Gen. 49 : 19. blz. 67. 56) De Saambinder v. 9 Febr. 1950. 57) Oprecht en zielzaligend Geloof, blz. 151. 58) De Saambinder van 24 Aug. 1950. 59) De Saambinder v. 8 Jan. '48 en 3 Juni '48. 60) blz. 95. 61) blz. 89. 62) Erskine, De verzekering des Geloofs, blz. 61. 63) Hoofdstuk 2, art. 5. 64) blz. 318. 65) Oprecht en zielzaligend geloof, blz. 151. 66) Hellenbroek Evangelische Jesaja, 1727, dl. 2, blz. 64. 67) Voetius, Catechisatie over de Heid. Catechismus, 1891, deel 1 blz. 235. 68) Witsius, Vier boeken v. d. verscheiden Bedeling der verbonden Gods, 3-1-12. 69) Owen, Verklaring Ps. 130, 1763, blz. 393. 70) Binning, Keurstoffen I, blz. 135. 71) Erskine, Zwangere belofte, blz. 71. 72) antwoord 22. 73) Olevianus, Ap. Geloofsbelijdenis, blz. 487. 74) Olevianus, Ap. Geloofsbelijdenis, blz. 456. 75) J. Owen, De rechtvaardiging uit het geloof, 1872, blz. 132. 76) W. Teellinck, Eubulus 1657, blz. 149. 77) Gray, Grote en Dierbare beloften (uitgave Buurman & Kler), blz. 44. 78) De zwangere belofte, blz. 79. 79) zie S. v. d. Linde, De leer v. d. H. Geest bij Calvijn, blz. 116. 80) Olevianus, blz. 488. 81) Appellius, Vervolg van Aanmerkingen enz., 1762, dl. I, voorrede blz. 56. 82) Th. Boston, De noodzakelijkheid der bekering, blz. 13. 83) Th. Harnack, Luthers Theologie 1862, dl. 1, blz. 591—592. 84) Over het gelovig aannemen en gebruikmaken v. d. beloften enz., blz. 4 en 5. 85) Kanttekening op 2 Cor. 2 : 16. 86) vgl. 5 art. t. d. Remonstr. 3e en 4e hoofd-

stuk, art. 16. Ridderus. Zevenv. oef. over de Catechismus dl. 2, 1671, blz. 185. „De mens kan niet worden aangemerkt als een stok en blok, dewijl hij is een redelijk schepsel met verstand en wil, en kan de uitwendige middelen gebruiken”. ⁸⁷⁾ S. Stoddard. Doctrines of the Institutes Churches, blz. 21, vgl. P. Y. de Jong, The covenant idea in New-Engeland Theology. ⁸⁸⁾ 5 art. t. d. Remonstranten, 1e hoofdstuk, artikel 14. ⁸⁹⁾ A. Rotterdam, Sions Roem en Sterkte (Banier), II, blz. 9. ⁹⁰⁾ Institutie, 3-23-8. ⁹¹⁾ De Saambinder van 24 April 1930. ⁹²⁾ De Saambinder van 26 Oct. 1922. ⁹³⁾ A. Kuyper Jr., Mac-covius 1899, blz. 334. ⁹⁴⁾ Calvijn op Efeze 1 : 4. ⁹⁵⁾ Calvijn op Rom. 9 : 6. ⁹⁶⁾ 5 art. t. a. Rem. 1, art. 16. ⁹⁷⁾ 5 art. t. a. Rem. 3 en 4, art. 8. ⁹⁸⁾ Acta, uitgave Canin 2, 194. Calvijn op Mt. 23 : 37, („Ik zeide straks dat Christus hier spreekt als God). J. Vermeer, Verz. van eenige oefeningen (uitg. Fischer), blz. 145. ⁹⁹⁾ Sheppard. De gelijkenis der 10 maagden Leiden 1, blz. 77 en 78. ¹⁰⁰⁾ zie K. Holl, Gesammelte Aufsätze I (1923), blz. 30. ¹⁰¹⁾ Brakel, Redelijke Godsdienst I, Hfdst. 6, § 32. ¹⁰²⁾ artikel Oorthuys, Onder Eigen Vaandel, 1937. ¹⁰³⁾ K. Holl, Ges. Aufsätze I, blz. 149. ¹⁰⁴⁾ Burmannus, Gew. verhandelingen over de Voorverordineren, 1933, blz. 39 (punt 22). ¹⁰⁵⁾ Th. Boston, Het Verbond der Genade (Banier), blz. 305. ¹⁰⁶⁾ als nr. 27. ¹⁰⁷⁾ v. d. Groe, Over de plicht v. h. lezen der H. Schrift (opgenomen bij de werken van Erskine), blz. 44. ¹⁰⁸⁾ R. Erskine, Preken, dl 6, (Buurman & de Kler), blz. 243, 244.

